David Bowie & Nietzsche; de bevrijders van de mens in de hedendaagse, moderne, technologische tijd.

De Aleph – 22 februari 2018

Door: Robert-Jan Gruijthuijzen

Wie ben ik?

Robert-Jan Gruijthuijzen
Samenwonend
Muzikant
Docent Filosofie & Maatschappijleer
Docent onderzoeksvaardigheden
38 jaar
Bosschenaar
Onderzoekscoördinator
Commissie Lerarenagenda 2020
Onderzoeker LerarenOntwikkelFonds
Curriculum design post-masters
Spreker
Schrijver

Hoofd – en deelvragen

Waarom is het popidool David Bowie van grote (symbolische) betekenis voor de ontwikkeling van de naar vrijheid strevende, Nietzscheaanse (Über)mensch in de hedendaagse, moderne, technologische samenleving en wat kunnen we van hem leren?

- *Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?*
  (Hoofdstuk 1)
- *In hoeverre ontvouwt het popidool David Bowie zich als een Nietzscheaan?*
  (Hoofdstuk 2)
- *Wat kunnen we in deze moderne, technologische tijd leren van David Bowie?*
  (Hoofdstuk 3)

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

I. Heraclitus

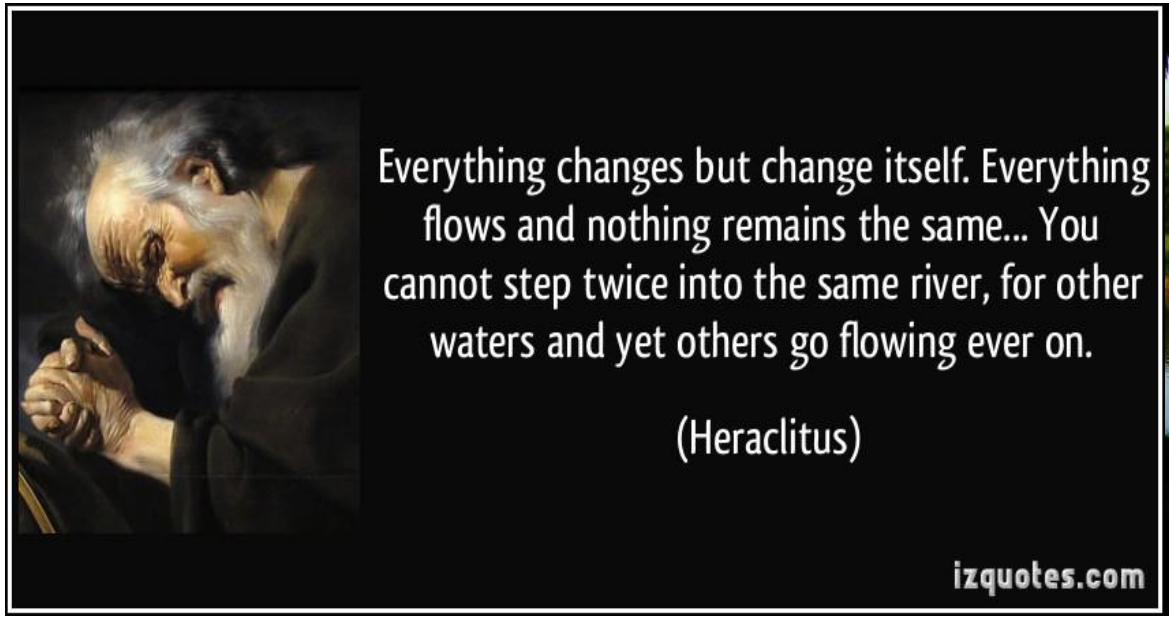

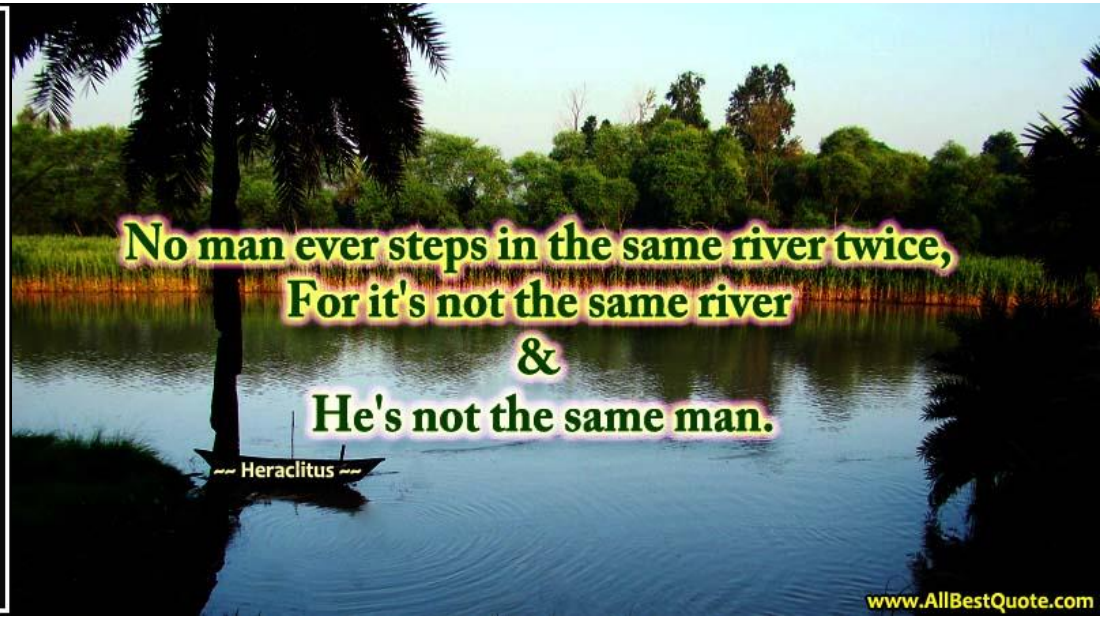

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

II. Plato

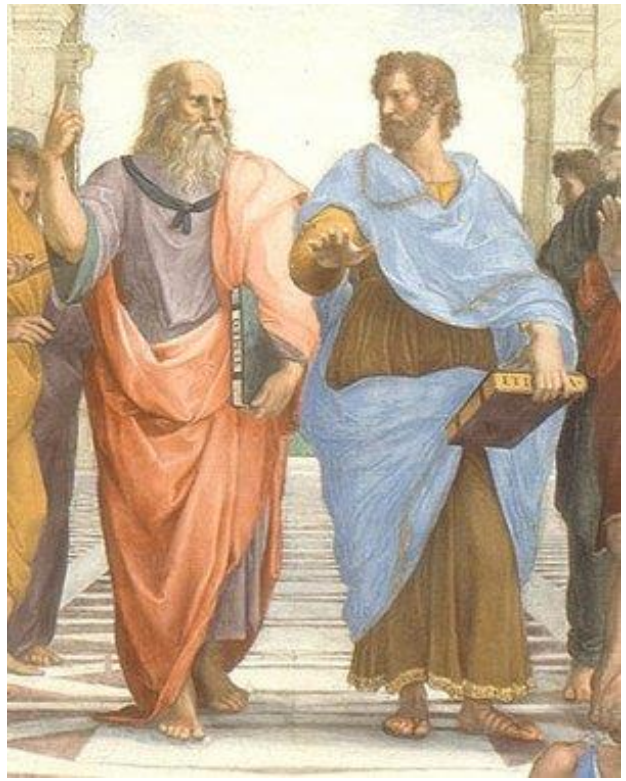

Kernbegrippen

- Perfectie in de Goddelijke ideeën
- Aardse, stromende leven is imperfect.
- Geen hoge pet van poëten en musici
- Waarheid is idee
- Waarheid heeft structuur
- Waarheid is Goddelijk

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

III. Nietzsche: Plato's "Valse projectie"

Kernbegrippen

- "Valse projectie van dingen"
- Waarheid wordt rationaliteit opgelegd
- Waarheid wordt Goddelijkheid opgelegd
- Waarheid wordt structuur opgelegd
- De werkelijkheid is in beweging!

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

IV. Het instinct

Kernbegrippen & basistekst

"(…) met respect voor de waardering van dingen, verdient het instrinct meer autoriteit dan rationaliteit, die volgens motieven en een "Waarom", wil waarderen en handelen, zogezegd, conform het doel en de nutsfunctie."

(Voorbij Goed en Kwaad, par. 191)

Niet: Waarom-vragen (Socrates). Vragen structuren het denken!

Werkelijkheid is beweging!

Nietzsche: *"Omverwerping van alle waarden"*

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

V. Slavenmoraal

Kernbegrippen

Waarheid is tijd en plaats eigen

Waarheid verandert door de tijd

Disciplinering van waarheid niet!

Gedisciplineerde mens = slaaf

Heersende christelijke waarheid = Slavenmoraal

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch? (1/2)

VI. Wetenschap & Objectificatie

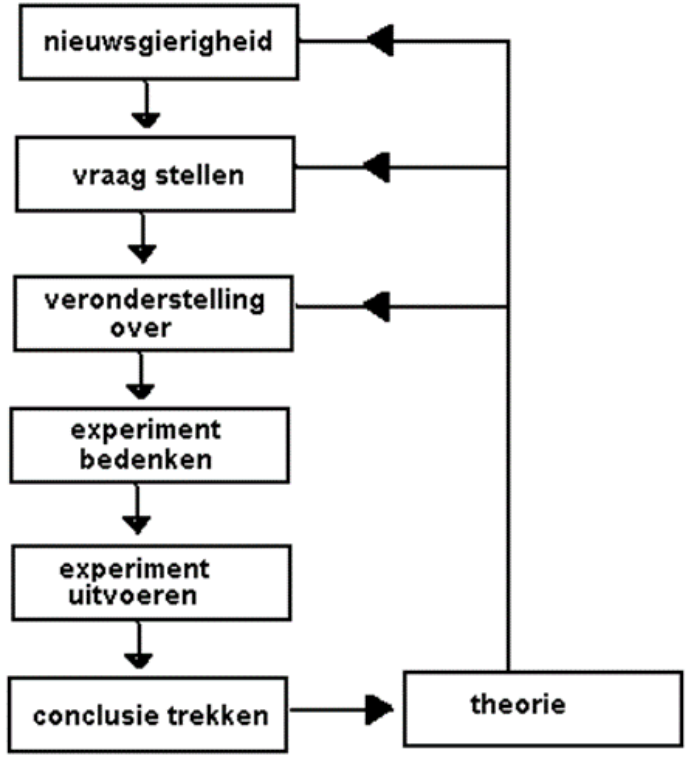

Kernbegrippen

Moderne tijd -> geloof in wetenschap

Objectiviteit & subjectiviteit

Moderne, objectieve mens:

"(…) slechts een werktuig, laten we zeggen: hij is geen "doel in zichzelf". De objectieve mens is inderdaad een spiegel: gewend zich te onderwerpen aan alles wat gekend wil worden, zonder andere lust dan die het kennen, het "afspiegelen" hem verschaft, – hij wacht tot er iets komt en gaat dan voorzichtig liggen, zodat ook lichte voetstappen en de sluipende tred van spookachtige wezens niet op zijn oppervlakte en huid verloren gaan."
(Voorbij Goed en Kwaad, par. 207)

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch? (2/2)

VI. Wetenschap & Objectificatie

Objectificatie van de mens

"Er bestaat nog altijd een metafysisch geloof, waarop ons geloof in de wetenschap berust, - ook wij kennenden van tegenwoordig, wij goddelozen en antimetafysici, stelen ons vuur nog uit de brand die een millennialang geloof ontstoken heeft, dat christelijke geloof, dat ook het geloof van Plato was, dat God de waarheid is, dat de waarheid goddelijk is"
(Genealogie van de Moraal)

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

VII. Wilsverlamming & Middelmaat

Kernbegrippen

Geloof verlamt de wil.
Middelmaat streeft naar veiligheid
Middelmaat streeft naar rust
Middelmaat streeft naar regelmaat
Middelmaat streeft naar stiptheid
Middelmaat krijgt brood en spelen
Middelmaat behoudt illusies
Middelmaat spreekt over noodzaak
Angst voor het “andere”
Het andere als crimineel of clownesk
Het andere is onlogisch

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

VIII. De Übermensch

Kernbegrippen

Nietzsche voorbij waarheid

Nietzsche voorbij Goed en Kwaad

Vrij van overheersing

God is dood

Übermensch heeft toekomst

Actief Nihilisme

“What doesn’t kill you, makes you stronger”.

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

IX. De eeuwige terugkeer van hetzelfde

Sextus Empiricus

1. Dogmaticus
2. Academicus (Waarheid bestaat niet)
3. Scepticus

Opschorten “waarheid”

Onverstoorbaarheid

Innerlijke rust

Nietzsche: Amor Fati!

Basistekst Nietzsche

'Het grootste gewicht. --- Als jou nu eens, op een dag of op een nacht, een demon achterna sloop tot in je eenzaamste eenzaamheid en tegen je zei: "Dit leven, zoals je het thans leeft en geleefd hebt, zul je nog eens en nog ontelbare malen moeten leven; en er zal niets nieuws aan zijn, maar iedere pijn en iedere lust en iedere gedachte en verzuchting en al het onzegbare kleine en grote van je leven moet terugkomen, en wel allemaal in dezelfde rang- en volgorde - ook deze spin, ook dit maanlicht tussen de bomen, ook dit ogenblik en ik zelf. De eeuwige zandloper van het bestaan wordt telkens weer omgedraaid - en jij ook, stofje van het stof!". - Zou je je niet plat ter aarde werpen en tandenknarsend de demon vervloeken, die zo praatte? Of heb je ooit zo'n onbeschrijflijk ogenblik meegemaakt, waarop je hem zou antwooden: "Je bent een god, en nooit hoorde ik iets goddelijkers!".

(Uit: De vrolijke wetenschap)

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

X. Amor Fati

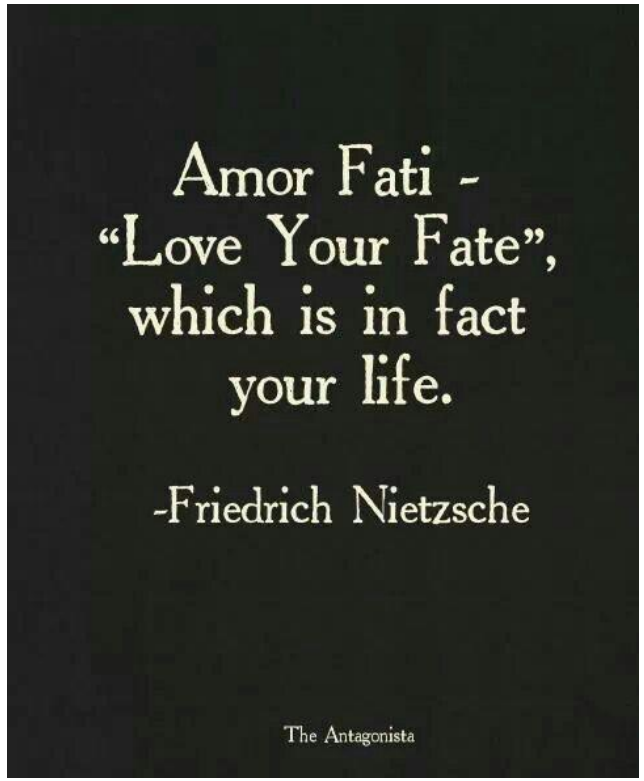

Kernbegrippen

Liefde voor het lot!

Verlang niet naar het verleden

Verlang niet naar de toekomst

Verlang geen noodzaak

Noodzaak impliceert waarheid

Waarheid/idealisme is een leugen

Liefde voor de zinloosheid

Liefde voor het leven

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

XI. De Übermensch

“Zie, ik leer u de Üebermensch. De Üebermensch is de zin der aarde. Uw wil zegge: de Üebermensch zij de zin der aarde. Ik bezweer u, mijn broeders, blijft de aarde trouw en gelooft niet degenen, die u van bovenaardse verwachtingen spreken. Giftmengers zijn zij, of zij het weten of niet.”

(uit: Aldus sprak Zarathoestra, Eerste deel, paragraaf 2)

Hoofdstuk 1: Wat wordt er verstaan onder de Nietzscheaanse Übermensch?

XII. Muziek en dans

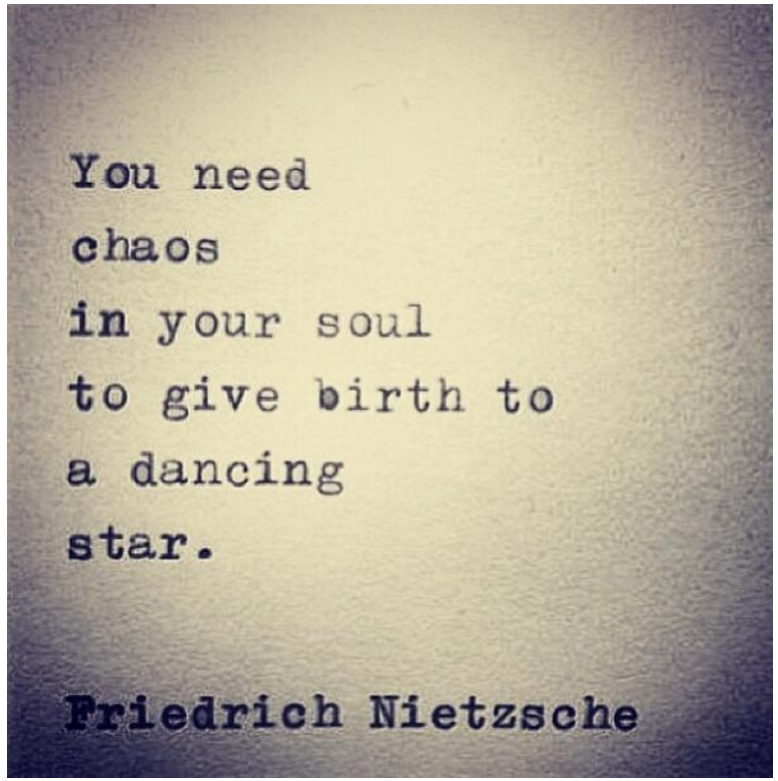

Kernbegrippen & citaten

Chaos als voorwaarde voor leven en muziek

"Music … stands quite apart from all the [other arts]. In it we do not recognize the copy, the repetition, of any Idea of the inner nature of the world."
(Arthur Schopenhauer)

"Without music, life would be a mistake"
(Friedrich Nietzsche)

de Aleph
centrum voor de kunsten

ff pauze

Hoofdstuk 2: In hoeverre ontvouwt het popidee David Bowie zich als een Nietzscheaan?

de Aleph
centrum voor de kunsten

I. Nietzsche & de Übermensch

Tekst:

Oh you Pretty Things
Don't you know you're driving your Mamas and Papas insane
Oh you Pretty Things
Don't you know you're driving your Mamas and Papas insane
Let me make it plain
You gotta make way for the Homo Superior

Hoofdstuk 2: In hoeverre ontvouwt het popidee David Bowie zich als een Nietzscheaan?

II. Bowie & de bevrijding (1/2)

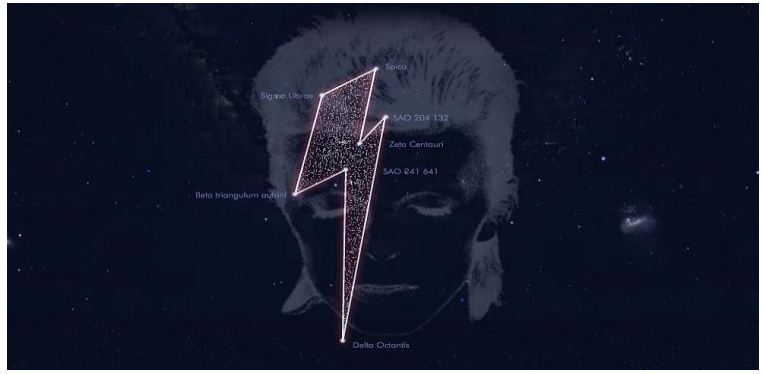

Kernbegrippen

Sartre: Mens is gedoemd tot vrijheid

Major Tom:

- I. Space Oddity
- II. Ashes to Ashes

The Stars: “Stars are never sleeping”

Blackstar

Lazarus

Hoofdstuk 2: In hoeverre ontvouwt het popidee David Bowie zich als een Nietzscheaan?

de Aleph
centrum voor de kunsten

II. Bowie & de bevrijding (2/2)

Tekst:

Look up here, I'm in heaven
I've got scars that can't be seen
I've got drama, can't be stolen
Everybody knows me now

Look up here, man, I'm in danger
I've got nothing left to lose
I'm so high, it makes my brain whirl
Dropped my cell phone down below
Ain't that just like me?

Hoofdstuk 2: In hoeverre ontvouwt het popidee David Bowie zich als een Nietzscheaan?

III. Bowie & Alles stroomt

Kernbegrippen + changes

Transformatie / chameleon

Hoofdstuk 3: Wat kunnen we in deze moderne, technologische tijd leren van David Bowie?

Interview Bowie over o.a. Nietzsche

Kernbegrippen

God is dood

Nietzsche en Bowie als wapens tegen totalitarisme

Hoofdstuk 3: Wat kunnen we in deze moderne, technologische tijd leren van David Bowie?

I. Totalitarisme

Kernbegrippen

Big Brother / Orwell / 1984: 1. Transparantie, 2. New-speak, 3. Mass psychology of totalitarisme

Sterke leider

Controle

Transparantie

Opgeven van privacy

Wantrouwen

Consumentisme

Psychologisering

(Keuze)stress

Cynisme

Opgeven van vrijheid

Hoofdstuk 3: Wat kunnen we in deze moderne, technologische tijd leren van David Bowie?

II. Ineenstorting van de mens

Kernbegrippen

"The collapse of the Self"

"Love is lost" (Amor Fati is lost)

Tekst "*Love is Lost*":
"The Darkest Hour"
"Your country's new / Your friends are new / Your house and even your eyes are new / Your maid is new and your accent too / But your fear is as old as the world"

Hoofdstuk 3: Wat kunnen we in deze moderne, technologische tijd leren van David Bowie?

Hoofdstuk 3: Wat kunnen we in deze moderne, technologische tijd leren van David Bowie?

IV. Naïviteit

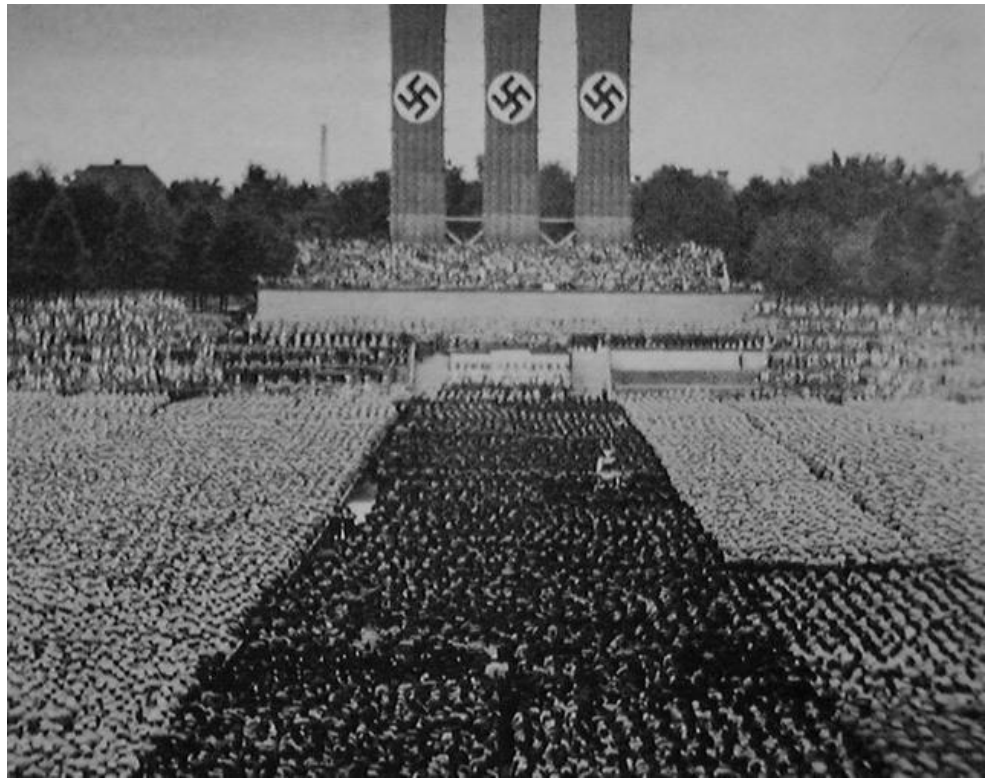

Kernbegrippen

Sociaal-darwinisme

Übermenschen en Untermenschen
Homo Superior en Homo Sapiens

Nazisme

Overmachtigen & vernietigen

Amerikaans kapitalisme (Greed is Good)

“Het anonieme bestaan van David Bowie”

(Bert van de Kamp - OOR, 22 november 1977)

Bert: Het optimisme in sommige van je songs had volgens mij in het begin nogal veel te maken met de denkbeelden en theorieën van de filosoof Friedrich Nietzsche.
David: *‘Ja, maar op een nogal onafhankelijk manier. Ik ben erg eclectisch, dus dat maakt het moeilijk, zelfs voor mij, om precies na te gaan waar alle invloeden vandaan komen. Ja, hij heeft een rol gespeeld, zeker, dat kan ik niet ontkennen, maar het is een vrij bescheiden rol, moet ik eraan toevoegen en uitsluitend in het begin. Over hoever terug heb jij het?’*

Bert: Het duidelijkst zie je het in Hunky Dory, met regels als ‘Homo Sapiens have outgrown their use… En: Gotta make way for the homo superior.’
David: *‘Juist ja, dat is inderdaad een link met Nietzsche.’*

Bert: Vind je nog steeds dat de mens moet proberen als het ware boven zichzelf uit te stijgen en daarmee zijn overlevingskansen te vergroten?
David: *Tja, maar niet meer op zo’n idealistische wijze als ik eens in mijn jeugdige naïviteit meende te moeten stellen. Momenteel houd ik het liever wat dichter bij de aarde en zie alleen een mogelijke ontwikkeling ten goede in de verstandhouding tussen mens en machine. Ik geloof dat het een erg goed idee zou zijn om op scholen lessen in technologie en cybernetica te geven op een wijze die voor iedereen begrijpelijk is. Dat zou al erg veel helpen. Mensen zijn zo bang voor machines en dat moeten zij niet zijn, want we zullen ze toch niet meer kwijtraken. Ze zullen bij ons blijven. Er is geen sprake van dat wij weer terug zullen keren tot het stadium waarin iedereen zijn eigen aardappels op het land staat te rooien. Dat gebeurt gewoon niet, [met vet Amerikaans accent]* ***“it aint gonna go like that”.*** *Integendeel, er zullen meer en meer machines komen en ze zullen steeds volmaakter worden, dus het is van het grootste belang ze een beetje te begrijpen en te snappen waarom ze er zijn.’*

'It's always time to
question what has become
standard and established'
David Bowie